অধ্যায় ৪ ঃ গান্ধী ঃ ধর্ম

অধ্যায় গাঁথনি

৪.১ উদ্দেশ্য

৪.২ পৰিচয়

৪.৩ গান্ধীৰ বাবে ধর্ম কি?

৪.৪ গান্ধীৰ ধর্মৰ ধাৰণাৰ বৈশিষ্ট্য সমূহ

৪.৫ ধর্মৰ পথ

৪.৬ জীৱিত ধর্মসমূহৰ প্রতি গান্ধীৰ মনোভাৱ

৪.৭ হিন্দু ধর্মৰ প্রতি গান্ধীৰ মনোভাৱ

৪.৮ সামৰণি

৪.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৪.১০ অধিক জানিবলৈ

৪.১১ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

৪.১২ আৰ্হি প্রশ্ন

৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- গান্ধীৰ বাবে ধর্ম কি ইয়াৰ সংজ্ঞা নির্ণয় কৰিব পাৰিব
- গান্ধীৰ ধর্মৰ ধাৰণাৰ বৈশিষ্ট্য সমূহ কি তাৰ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- ধর্মৰ পথ সম্পর্কে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- জীৱি ধর্ম সম্পর্কে গান্ধীৰ মনোভাৱ কি সেয়া আলোচনা কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব
- হিন্দু ধর্মৰ প্রতি গান্ধীৰ মনোভাৱ কেনে তাক ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

৪.২ পৰিচয়

নিম্ন আলোচিত গোটটিৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মহাত্মা গান্ধীৰ ধর্ম সম্পর্কীয় ধাৰণাৰ লগত পৰিচয় ঘটিব। এই গোটটি অধ্যয়নৰ পছিত আপোনালোকে মহাত্মা গান্ধীয়ে ধর্মক কি দৰে ব্যাখ্যা কৰিছিল সেই কথা জানিবলৈ সক্ষম হ'ব। গান্ধীৰ জন্ম হৈছিল এটি বৈষ্ণৱ পৰিয়ালত।

তেওঁ ডাঙৰ হৈছিল এক ধর্মীয় পৰিৱেশৰ মাজত। গীতা আৰু ৰামায়ণে তেখেতৰ জীৱনত যথেষ্ট প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। কোৰাণ আৰু বাইবেল এই দুয়োখন গ্রন্থৰ প্রভাৱো তেখেতৰ জীৱনত অপৰিসীম। এই সকলো গ্রন্থ অধ্যয়ন কৰি তেখেতে স্বীকাৰ কৰিছিল যে সত্যই ভগৱান। তলত আমি এই বিষয়ে বিষদভাৱে আলোচনা কৰিম।

৪.৩ গান্ধীৰ বাবে ধর্ম কি

গান্ধীৰ মতে সত্তা মাত্র এটাই আৰু সেয়াই হ'ল ভগৱান আৰু ভগৱান সত্যৰ বাহিৰে আন একো নহয়। গান্ধীয়ে কৈছিল সত্যই ভগৱান আৰু সেই সত্যৰ অন্বেষনেই হ'ল ধর্ম। সাধাৰণতে ধর্ম বুলিলে এক উচ্চতম শক্তিৰ প্রতি থকা ভক্তিকে বুজা যায়। গান্ধীয়ে এনে ধৰণৰ ব্যাখ্যাৰ বৰুদ্ধাচৰণ নকৰে, তেওঁ মাত্র ক'ব বিচাৰে যে সেই উচ্চতম শক্তি সত্য হোৱা বাবে সত্যৰ প্রতি ভক্তিয়েই হৈছে ধর্ম। গান্ধীৰ মতে ধর্ম হৈছে আত্মাৰ শুদ্ধিকৰণ। ই হৈছে সত্যক পাবলৈ কৰা এক যাত্রা।

৪.৪ গান্ধীৰ ধর্মৰ বৈশিষ্ট্য

গান্ধীৰ ধর্মৰ বৈশিষ্ট্য সমূহ তলত আলোচনা কৰা হ'ল —

(ক) ধর্ম হৈছে মানুহৰ স্থায়ী স্বভাৱ বা প্রকৃতিৰ প্রকাশ। পাশবিক প্রকৃতি মানুহৰ প্রাথমিক প্রকৃতি নহয়। গান্ধীৰ মতে দেৱত্ব (Divinity) হৈছে মানুহৰ প্রকৃত প্রকৃতি আৰু ভাল বা শুভৰ উপাদান সকলো মানুহৰ ভিতৰতে থাকে।

(খ) ধর্ম প্রকৃততে তেনে হোৱা উচিত যি মানুহৰ স্বভাৱৰ উত্তৰণ ঘটোৱাৰ লগত সুন্দৰ কৰি তোলে। গান্ধীৰ মতে মানুহৰ স্বভাৱৰ পৰিৱর্তন ঘটাব পৰা ক্ষমতা প্রকৃত ধর্মৰ আছে।

(গ) ধর্মই মানুহৰ মনৰ ভিতৰত আধ্যাত্মিক অস্থিৰতা সৃষ্টি কৰিব পাৰে। ই মানুহৰ মনত এনে এক শুভবোধৰ সৃষ্টি কৰে যি মানুহক নৈতিকভাৱে ভাল হোৱাত সহায় কৰে।

(ঘ) ধর্মীয় আকাংখ্যা নির্ভয় কৰে অসীমক জনাৰ হেপাহৰ ওপৰত। ভগৱানক উপলব্ধিয়েই হৈছে প্রকৃত ধর্মৰ আদর্শ।

আৰু শেষত গান্ধীৰ মতে ধর্ম হৈছে এক সচেতন আৰু সলৰ প্রেম লগতে সত্যক জনাৰ প্রয়াস। গান্ধীৰ মতে কোনো ধর্ম সত্য আৰু শুদ্ধতাতকৈ উচ্চ হ'ব নোৱাৰে আৰু যদি কোনো ধর্মৰ এনে গুণ নাথাকে তেন্তে সেই ধর্ম কেতিয়াও প্রকৃত ধর্ম হ'ব নোৱাৰে।

৪.৫ ধর্মৰ পথ

গান্ধী আছিল এজন প্রয়োগবাদী দার্শনিক। তেওঁ আমাক দি যোৱা দর্শন স্বভাৱজাত ভাবে বহু পৰিমাণে ব্যৱহাৰিক। তেওঁৰ মতে ধর্ম মানুহৰ মনৰ আধ্যাত্মিক কৌতুহল নোহোৱা কৰা এক তাত্বিক ধাৰণা নহয়। ধর্ম গান্ধীৰ মতে জীৱনৰ এক পথ আৰু এক ব্যৱহাৰিক প্রয়োজনীয়তা। প্রকৃত ধর্মৰ ব্যৱহাৰিক জীৱনৰ বহু সমস্যা সমাধান কৰাৰ সামর্থ থাকিব লাগিব। সেয়ে গান্ধীয়ে কৈছিল ধর্ম জীৱনৰ সকলো ক্ষেত্রৰ লগত সংপিক্ত হৈ থকাৰ দৰকাৰ। ৰাজনৈতিক ক্ষেত্রখনৰ লগতো ধর্ম জড়িত হোৱা প্রয়োজন। গান্ধীৰ বাবে ধর্ম হৈছে কাৰোবাৰ ওপৰত থকা বিশ্বাস যাক এই বিশ্বব্রহ্মাণ্ডখনৰ নৈতিক নিয়ন্তা বুলি ক'ব পাৰি। গান্ধীৰ মতে নৈতিকতা আৰু ধর্মৰ মাজত কোনো পার্থক্য নাই। ধর্ম প্রকৃতার্থত হৈছে সত্তাৰ অন্বেষণ আৰু সত্তা সত্যৰ বাহিৰে আন একো নহয় আৰু সত্যৰ উপলব্ধিয়েই হৈছে ঈশ্বৰ প্রাপ্তি। গান্ধীৰ মতে সত্য হৈছে মানুহৰ জীৱনৰ সর্বোচ্চ প্রাপ্তি আৰু অহিংসা হৈছে ইয়াক লাভ কৰাৰ উপায়। গান্ধীৰ মতে প্রার্থনাই হৈছে সেই মাধ্যম যাৰ দ্বাৰা আমি নিজকে ভগৱানৰ ওচৰত সমর্পন কৰিব পাৰো।

৪.৫.১ প্রার্থনা

গান্ধীৰ মতে প্রার্থনাই মানুহৰ জীৱনত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভুমিকা পালন কৰি আহিছে। বিশেষভাৱে যেতিয়া গান্ধীয়ে কোনো এক জটিল সন্ধিক্ষণত উপনীত হয় তেতিয়াই তেওঁ ধ্যান আৰু মৌন প্রার্থনাৰ সহায় লয়। গান্ধীৰ মতে প্রার্থনা কেতিয়াও কিবা বিচাৰৰ মাধ্যম হ'ব নোৱাৰে, ই আত্মাৰ আহ্বান। প্রার্থনাই হৈছে একমাত্র পথ যি আমাৰ জীৱনলৈ শান্তি, শংখলা আৰু ঐকতা আনিব পাৰে। 'ইয়ঙ ইণ্ডিয়া'ত গান্ধীয়ে লিখিছিল যে প্রার্থনা হৈছে ধর্মৰ আত্মা আৰু সেয়ে প্রার্থনা মানুহৰ জীৱনৰ সাৰভাগ হ'ব লাগে যাৰ অবিহনে মানুহ কেতিয়াও জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। এই খিনিতে এটা প্রশ্ন উদয় হয় যে সদায় প্রার্থনা কিয় ? ভগৱানে মানুহৰ অন্তৰৰ কথাবোৰ উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰে নেকি ? নাইবা প্রার্থনা ভগৱানৰ স্মৰণ কাৰক (Reminder) নেকি ? এই সকলো প্রশ্নক উত্তৰ সদায় নঞাৰ্থক হয় অর্থাৎ "নহয়"। গান্ধীৰ মতে ভগৱানক প্রকৃততে কোনো ধৰণৰ স্মৰণ কাৰকৰ প্রয়োজন নাই। তেওঁৰ অনুমতি অবিহনে কোনো কাম কেতিয়াও সম্পাদন নহয়। প্রার্থনা আমাৰ বাবেহে স্মৰণ কাৰক। ই আমাক সদায় সোৱৰাই থাকে

যে ভগৱানৰ সমর্থন অবিহনে একেবাৰেই অসহায়। প্রার্থনা হৈছে এক কৌশল যি আমাক শক্তিশালী কৰি তোলে আৰু লগতে আনৰ দুখত দুখী হ'ব পৰাকৈ আমাক মানসিকভাৱে প্রস্তুত কৰি তোলে। ইয়াক মানৱতাৰ আহ্বান (Call of Humanity) বুলিও গান্ধীয়ে উল্লেখ কৰিছিল)।

ধর্মই মানুহৰ মনত আধ্যাত্মিক জাগৰণ সঞ্চাৰ কৰাৰ দাবী কৰে। এই আধ্যাত্মিক জাগৰণৰ বাবে আমাৰ শৰীৰ তথা ইন্দ্রিয়সমূহ নিয়ন্ত্রিত হৈ থকাটো প্রয়োজনীয় যাৰ বাবে মানুহ সকলোধৰণৰ স্বার্থপৰ অভিপ্রায়ক শূন্য কৰি নিস্বার্থ ভাৱে কাম কৰাৰ মানসিকতা গঢ় দিব লাগিব। গান্ধীয়ে ইয়াক এক প্রকাৰ স্বার্থত্যাগ (Self-Sacrifice) আৰু ভোগ বাসনাক অস্বীকাৰ (Renunciation) বুলি অভিহিত কৰিছে। গান্ধীৰ অস্বীকাৰ শব্দটোৰ অর্থ অতি ব্যৱহাৰিক। তেওঁৰ মতে অস্বীকাৰ মানে হৈছে নিজৰ স্বার্থকেন্দ্রিকতাক ত্যাগ কৰি আনক ভালৰ বাবে চিন্তা কৰা। গান্ধীয়ে কৈছিল এজন প্রকৃত ধার্মিক মানুহে সর্বসাধাৰণৰ মাজত থাকিও এই অগ্রাহ্যকৰণ বা অস্বীকাৰ কৰিব পৰা শক্তিক অনুশীলন কৰিব পাৰিব। গান্ধীৰ শ্রীমদ্‌ভাগৱত গীতাৰ ওপৰত আছিল অগাধ বিশ্বাস। গীতাৰ নিস্কাম কর্মৰ ওপৰত আছিল তেওঁৰ গভীৰ আস্থা। নিস্কাম কর্মক তেওঁ তেওঁৰ গুৰু হিচাবে মানিছিল আৰু গীতাক কর্ম মার্গক অনুশীলন কৰিছিল। ফলাফল ভগৱানৰ ওপৰত এৰি দি মানুহে নিজৰ কর্ম কৰি যোৱাৰ ওপৰত গান্ধীয়ে গুৰুত্ব দিছিল।

৪.৬ জীৱিত ধর্মৰ প্রতি গান্ধীৰ মনোভাৱ

গান্ধীৰ মতে ধর্ম হৈছে কম বেছি পৰিমাণে জীৱনৰ পথ আৰু প্রতিজন মানুহকে নিজৰ জীৱনৰ এই পথ বা ধর্মৰ ওপৰত অধিকাৰ আছে। কিন্তু সকলো এই ক্ষেত্রত সহনশীল হোৱা দৰকাৰ। আনৰ ধর্ম তথা বিশ্বাসৰ প্রতি শ্রদ্ধাশীল হ'ব লাগিব। গান্ধী নিজে এক হিন্দুধর্মাৱলম্বী পৰিয়ালত জন্ম গ্রহণ কৰিছিল আৰু তেওঁ যি ধ্যান ধাৰণাৰ মাজত ডাঙৰ দীঘল হৈছিল সেয়া নিশ্চিতভাৱে হিন্দু ধর্মই আছিল। তেওঁ নিজেই স্বীকাৰ কৰিছিল গীতা আৰু ৰামায়ণ এই দুখন গ্রন্থই তেওঁ জীৱনত কিমান প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল।

গান্ধীয়ে হিন্দু ধর্মৰ বাহিৰেও বাইবেল, কোৰাণকে ধৰি আন ধর্মৰ গ্রন্থ অধ্যয়ন কৰাৰ লগতে বহু কেইগৰাকী ধর্মীয় গুৰুৰ দ্বাৰা প্রভাৱান্বিত হৈছিল। এই সকলোবোৰে তেওঁক এটা কথাই উপলব্ধি কৰাইছিল যে সত্য অন্বেষণৰ বিভিন্ন পথ আছে।

গান্ধীৰ মতে সকলো ধর্মই হৈছে ভাল কিছুমান ধাৰণা আৰু সৎ শিক্ষাৰ সমষ্টি। কিন্তু তেওঁ বিশ্বাস কৰে যে ধর্মৰ বহু ব্যাখ্যাই ধর্মৰ মান নিম্ন কৰি পেলাই। তেওঁ দেখিছিল যে সকলোবোৰ ধর্মই কিছুমান ধর্মান্ধ ব্যক্তি আৰু অযুক্তিকৰ আচাৰ অনুষ্ঠানৰ জন্ম দিয়ে। সেয়ে তেওঁ কৈছিল

সকলো ধর্মৰে ভাল আৰু বেয়া দুয়োটা দিশেই আছে। ধর্মৰ উৎস আৰু আদর্শৰ দিশৰ পৰা ধর্ম সমূহক ভাল বুলি অভিহিত কৰিব পাৰি। কিন্তু এই ধর্ম সমূহক বহুসময়ত বেয়া বুলি এই কাৰণেই কোৱা হয় যে এই ধর্মই মানুহৰ মাজত ঘৃণাৰ সূচনা কৰে, ধর্মানুতা তথা ৰক্তাক্ত সংঘর্ষৰ সূচনা কৰে। সেয়ে গান্ধীয়ে কৈছিল সকলো ঐতিহাসিক ধর্মই যুক্তি বিচাৰৰ সীমাক অতিক্রম কৰিব নালাগে যাক তেওঁ বিবেকযুক্ত বিচাৰ (Sober Reason) বুলি অভিহিত কৰিছে। তেওঁ কৈছিল মানুহ বুদ্ধিবৃত্তিশীল প্রাণী আৰু সেয়ে বুদ্ধি বৃত্তি অনুযায়ী ধর্ম পালন কৰিব লাগে। যেতিয়া বুদ্ধি বৃত্তি বা বিবেচনা আমাৰ পথ প্রদর্শক হ'ব তেতিয়া বিভিন্ন ধর্মৰ মাজৰ পাৰস্পৰিক সহযোগিতাই ঈশ্বৰৰ ৰাজ্য (The Kingdom of God) বা সকলো ধর্মৰ বন্ধুত্বপূর্ণ সংগ (A fellowship of all religions) স্থাপন হ'ব। গান্ধীয়ে কৈছিল এই বন্ধুত্বপূর্ণ সংগই এজন হিন্দুক ভাল হিন্দু হিচাবে এজন মুছলমানক ভাল মুছলমান হিচাবে আৰু এজন খ্রীষ্টিয়ানক ভাল খ্রীষ্টিয়ান হোৱাত সহায় কৰিব।

৪.৭ হিন্দু ধর্মৰ প্রতি মনোভাৱ

আমি যেতিয়া সকলো ধর্মৰ প্রতি গান্ধীৰ মনোভাৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম তেতিয়া নিশ্চিত ভাৱে আমি হিন্দুধর্মৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিম। গান্ধীয়ে নিজে উল্লেখ কৰিছিল যে হিন্দুধর্মৰ প্রতি তেওঁৰ যি মনোভাৱ সেয়া তেওঁ তেওঁৰ পত্নীৰ প্রতি যি মনোভাৱ তাৰ লগত একে আছিল। তেওঁ কৈছিল যে এইটোৱে এইকথা নুবুজায় যে হিন্দুধর্মৰ কোনো বেয়া দিশ নাই। কিন্তু গীতা আৰু তুলসীদাসৰ ৰামায়ণে তেওঁৰ ইমান আপ্লুত কৰিছিল যে বাকী সকলো কথা বাদ দি হিন্দুধর্মৰ প্রতি খুব বেছিকৈ আকৃষ্ট হৈছিল।

কিন্তু একে সময়তে তেওঁ প্রৱলভাৱে বলি বিধানৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। তেওঁ অস্পৃশ্যতাক অতি কঠোৰ ভাৱে সমালোচনা কৰিছিল। তেওঁ কৈছিল এইটো সত্য আৰু অহিংসা নীতিৰ সম্পূর্ণ পৰিপন্থী। গান্ধীয়ে বর্ণাশ্রম ধর্মৰ সমর্থন কৰিছিল। কিন্তু তেওঁ বর্তমান সমাজত থকা জাতিভেদ প্রথাক বিৰোধিতা কৰিছিল। গান্ধীৰ মতে বর্তমানৰ জাতিভেদ প্রথা পূর্বৰ বর্ণাশ্রম ধর্মৰ পৰা পৃথক। তেওঁৰ মতে বর্ণাশ্রম ধর্মই কোনো এটা জাতি আন এটা জাতিতকৈ উচ্চ বা নিম্ন কথাটোক নুবুজাই। ইয়াৰ লগত মানুহৰ কর্তব্যৰ কথাহে জড়িত হৈ আছে। প্রতিজন মানুহেই এটা বিশেষ গুণ লৈ জন্ম গ্রহণ কৰে আৰু সেই গুণ অনুযায়ী তেওঁ নিজৰ কর্তব্য পালন কৰিব লাগে। এয়াই হৈছে প্রকৃত বর্ণাশ্রম ধর্মৰ নীতি। গান্ধীয়ে এই বর্ণাশ্রম ধর্মক সামাজিক তথা ৰাজনৈতিক ক্ষেত্রখনত সম্পর্কিত কৰিব বিচাৰিছিল।

৪.৮ সামৰণি

এয়াই হৈছে গান্ধীৰ ধর্মসম্পর্কে কিছু কথা। ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা এইটো স্পষ্ট হ'ল যে গান্ধীৰ বাবে ভগৱানেই হৈছে সত্য আৰু পৃথিৱীত এনে কোনো ধর্ম নাই যি সত্যতকৈ ওপৰত। গান্ধীৰ মতে সত্য হৈছে লক্ষ্য আৰু অহিংসা হৈছে সেই লক্ষ্য প্রাপ্তিৰ উপায়। গান্ধীয়ে নিজে সকলোকে সমান বুলি ভাবিছিল আৰু সকলোধর্মকে সন্মান প্রদর্শন কৰাৰ লগতে আনকো সমভাৱ পোষণ কৰিবলৈ আহ্বান জনাইছিল আৰু লগতে ধর্মৰ ভালবোৰ গ্রহণ কৰিবলৈ কৈছিল। তেওঁ কৈছিল আমি যদি বিবেকেৰে সকলো কথা চিন্তা কৰো আৰু ধর্মীয় সহিষ্ণুতা তথা একতা স্থাপনৰ প্রতি যত্নবান হওঁ তেতিয়া নিশ্চিতৰূপত এখন শান্তিপূর্ণ পৃথিৱী আমি লাভ কৰিব পাৰিম।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ গান্ধী কোন ধর্মৰ লোক আছিল?

.....

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ গান্ধীৰ মতে মানুহক প্রকৃত স্বভাৱ কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ গান্ধীৰ মতে ভগৱান কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ খালী ঠাই পুৰ কৰক

(ক) গান্ধীৰ মতে কোনো ধর্ম সত্য আৰু ..... কৈ উচ্চ হ'ব নোৱাৰে।

(খ) গান্ধী এগৰাকী ..... দার্শনিক।

(গ) গান্ধীৰ মতে প্রার্থনা হৈছে ..... আহ্বান।

(ঘ) ধর্মই .....জাগৰণ দাবী কৰে।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৫ ঃ 'ইয়ঙ ইণ্ডিয়াৰ' লেখক কোন?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ গান্ধীয়ে কাক তেওঁৰ গুৰু আখ্যা দিছিল?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৭ ঃ গান্ধীৰ মতে জীৱনৰ পথ কি?

.....

.....

৪.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- গান্ধীৰ মতে সত্তা এটাই আৰু সেয়া ভগৱান আৰু তেওঁৰ মতে ভগৱাণেই সত্য। গান্ধীয়ে কৈছিল যে সত্যই ভগৱান আৰু সত্যৰ অন্বেষণেই হৈছে ধর্ম। সাধাৰণতে ধর্ম বুলি কলে কোনো উচ্চতম শক্তিৰ প্রতি ভক্তি।
- গান্ধীৰ মতে দেৱত্ব (Divinity) হৈছে মানুহৰ প্রকৃত স্বভাৱ আৰু শুদ্ধ বা ভালৰ উপাদান সকলো মানুহৰ ভিতৰতে থাকে।
- মানুহৰ স্বভাৱক পৰিশোধিত আৰু উন্নত তথা স্বভাৱৰ উত্তৰণ ঘটাব পৰা ক্ষমতা ধর্মৰ থাকিব লাগিব। গান্ধীয়ে বিশ্বাস কৰে যে প্রকৃত ধর্মক মানুহৰ স্বভাৱক পৰিৱর্তন কৰাৰ ক্ষমতা থাকে।
- ধর্মৰ মানত সদায় অসীমক জনাৰ এক তীব্র বাসনা থাকে।
- গান্ধীৰ মতে কোনো ধর্ম সত্য আৰু শুদ্ধতকৈ উচ্চ হ'ব নোৱাৰে। যদি কোনো ধর্মৰ এই কেইটা গুণ নাই সেই ধর্ম প্রকৃত ধর্ম হ'ব নোৱাৰে।
- গান্ধী আছিল এজন প্রয়োগবাদী দার্শনিক। তেওঁ আমাক যি দর্শন দিছিল সেয়া স্বভাৱজাত ভাৱে ব্যৱহাৰিক।
- ব্যৱহাৰিক জীৱনৰ যিকোনো সমস্যা সমাধান কৰাৰ সামর্থ থাকিব লাগিব।
- গান্ধীৰ মতে ধর্ম হৈছে কাৰোবাৰ ওপৰত বিশ্বাস যাক এই বিশ্বব্রহ্মাণ্ডৰ নৈতিক নিয়ন্তা বুলিব পাৰি।
- গান্ধীৰ মতে নৈতিকতা আৰু ধর্মৰ মাজত কোনো পার্থক্য নাই।

- গান্ধীৰ মতে সত্য হৈছে মানুহৰ চৰম লক্ষ্য আৰু অহিংসা হৈছে সেই লক্ষ্য প্ৰাপ্তিৰ উপায়।
- গান্ধীৰ মতে প্ৰাৰ্থনা হৈছে সেই মাধ্যম যাৰ দ্বাৰা আমি ভগৱানৰ ওচৰত নিজকে সমৰ্পন কৰিব পাৰো।
- গান্ধীৰ মতে প্ৰাৰ্থনাৰ অৰ্থ কিবা বিচৰা নহয়, ই হৈছে আত্মাৰ আহ্বান। প্ৰাৰ্থনাৰ দ্বাৰস্থ কোনো ব্যক্তিয়ে জীৱনলৈ শান্তি, শংখলা আৰু একতা আনিব পাৰিব।
- গান্ধীৰ মতে ভগৱানক স্মৰণ কাৰকৰ (Reminder) কোনো প্ৰয়োজন নাই কাৰণ ভগৱান সকলোৰে ভিতৰত থাকে। তেওঁৰ অনুমতি অবিহনে কোনো কাম সম্পাদন নহয়।
- ই মাত্ৰ আমাক এই কথাই মনত পেলাই যে ভগৱান অবিহনে আমি অসহায়।
- ধৰ্মই সদায় মানুহৰ ভিতৰৰ আধ্যাত্মিক দিশটোক জাগ্ৰত কৰাৰ কথা কয়। ইয়াৰ বাবে মানুহৰ মন, শৰীৰ তথা সকলোবোৰ ইন্দ্ৰিয়ক নিয়ন্ত্ৰিত কৰিব লাগিব আৰু ইয়াৰ বাবে আমি আমাৰ সকলোবোৰ স্বাৰ্থপৰ অভিপ্ৰায় শূন্য কৰিব লাগিব।
- গান্ধীয়ে গীতাত বিশ্বাস কৰিছিল। তেওঁৰ গীতাৰ নিস্কাম কৰ্মৰ ওপৰত অগাধ বিশ্বাস আছিল।
- গান্ধীৰ মতে সকলো ধৰ্ম ভাল বহু কথা আৰু সৎ শিক্ষাৰে পৰিপূৰ্ণ। কিন্তু তেওঁ বিশ্বাস কৰিছিল যে বহু ব্যাখ্যাই বহু সময়ত ধৰ্মৰ মান বহু নিম্নগামী কৰি পেলাইছিল।
- গান্ধী যদিও হিন্দুধৰ্মৰ ওপৰত গভীৰ আস্থা আছিল কিন্তু তেওঁ বলি বিধান, অস্পৃশ্যতাৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। তেওঁ বৰ্তমান সমাজত থকা জাতিভেদ প্ৰথাকো তীব্ৰ ভাষাৰে সমালোচনা কৰাৰ লগতে সমাজৰ পৰা নোহোৱা কৰিবলৈ যত্নবান হৈছিল।

৪.১০ অধিক জানিবলৈ

1. Barua. M (2002). Religion and Gandhian Philosophy.
2. Gupta. R.K. (2011). A Gandhi Note book. Apple Book.
3.Lal. B.K. (1973). Contemporary Indian Philosophy Motilal Banarashidas Publishers.
4. Mishra. A.D. (2010). Mahatma Gandhi on Ethics Concept Publishing Company Pvt. Ltd.
5. Parel. A.J. (2006). Gandhi's Philosophy and Quest for Harmony. Cambridge University Press.

৪.১১ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বৈষ্ণৱ।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ দেৱত্ব।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সত্য ।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ

(ক) শুদ্ধতা

(খ) ব্যৱহাৰিক

(গ) মানৱতাৰ

(ঘ) আত্মা

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ মহাত্মা গান্ধী।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ গীতাক নিস্কাম কর্ম ।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ধর্ম ।

৪.১২ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চমু প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ গান্ধীক প্রভাৱান্বিত কৰা হিন্দু ধর্মপুথি দুখন কি কি?

প্রশ্ন ২ ঃ গান্ধীয়ে ধর্মক কেনেকৈ ব্যাখ্যা কৰিছিল?

প্রশ্ন ৩ ঃ ইয়ঙ ইণ্ডিয়া লেখক কোন?

প্রশ্ন ৪ ঃ গান্ধীৰ বাবে ধর্ম ৰাজনৈতিক জীৱনৰ বাবে অপৰিহার্য নে?

প্রশ্ন ৫ ঃ সংকট সময়ত গান্ধীয়ে কি পথ বাচি গৈছিল?

প্রশ্ন ৬ ঃ "সকলো ধর্মৰ বন্ধুত্বপূর্ণ সংগ" আৰু 'ঈশ্বৰৰ ৰাজ্য" মানে কি?

(খ) চমু প্রশ্ন (প্রায় ১৫০ শব্দৰ ভিতৰত প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ দিয়ক)

প্রশ্ন ১ ঃ গান্ধীৰ ধর্মক ধাৰণাৰ ওপৰত চমুকৈ লিখক।

প্রশ্ন ২ ঃ গান্ধীৰ প্রার্থনাৰ ধাৰণাৰ ওপৰত চমুকৈ লিখক।

প্রশ্ন ৩ ঃ জীৱিত ধর্ম সমূহৰ প্রতি গান্ধীৰ মনোভাৱ কেনে আছিল?

(গ) দীঘল প্রশ্ন (প্রায় ৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়ক)

প্রশ্ন **১** ঃ গান্ধীৰ ধর্মৰ ধাৰণাৰ বিষয়ে লিখক।

প্রশ্ন **২** ঃ গান্ধীৰ মতে জীৱনৰ পথ কি লিখক।

প্রশ্ন **৩** ঃ জীৱিত ধর্ম সমূহৰ প্ৰতি গান্ধীৰ মনোভাৱ লিখক।

** *** **